

Jadwiga Rużyło-Pawłowska

O pracy Komisji Naukowej Obchodu Roku Mickiewiczowskiego PAN

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce
literatury polskiej 47/2, 636-646

1956

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Do pozytywnych osiągnięć należy zaliczyć ogłoszenie w sierpniu 1955 nowej konwencji wydawniczej, która jednak nie przyniosła oczekiwanych rezultatów. Nowa konwencja bowiem w dalszym ciągu nie uwzględnia całego szeregu czynności związanych z edytorstwem naukowym, a w stosunku do wielu innych przewiduje honoraria niewspółmiernie niskie do istotnego wkładu pracy autora. IBL w porozumieniu z innymi zainteresowanymi instytucjami (IH, IHKM) zorganizował akcję mającą na celu rewizję konwencji z tego punktu widzenia, akcja ta jednak, jak dotychczas, nie przyniosła rezultatów, za co w dużej mierze ponosi winę Rada Naukowo-Wydawnicza PAN, wykazująca w tej sprawie zbyt małą operatywność². Zbyt małą operatywność wykazała również Rada Naukowo-Wydawnicza w sprawie zwiększenia — w związku z ogłoszeniem konwencji — budżetów podległych PAN instytucji wydawniczych. Wskutek tego konwencja w praktyce stała się dla tych wydawnictw wekslem bez pokrycia.

Działalność Rady Naukowo-Wydawniczej PAN powoduje, niestety, duże utrudnienia i na niektórych innych odcinkach pracy wydawniczej IBL. Na przykład procedura zawierania umów autorskich dopiero na zlecenie Rady Naukowo-Wydawniczej, wobec notorycznego, niczym nie uzasadnionego przetrzymywania przez placówki Rady wniosków — na pozycje, które uzyskały już na etapie planu produkcji naukowej aprobatę Wydziału I PAN! — przedłuża sprawę zawarcia umowy, a co za tym idzie — wykonania pracy przez autora, niejednokrotnie o kilka miesięcy. Podobna sytuacja doprowadza do tego, że w wielu wypadkach umowy zawierane są dopiero wówczas, gdy dzieło znajduje się już w wydawnictwie.

Podkreślić należy, że w ciągu okresu sprawozdawczego znacznej poprawie i usprawnieniu uległa współpraca IBL z wydawnictwami.

W działalności wydawniczej IBL najbardziej palącą sprawą jest przyspieszenie procesu produkcyjnego powstawania książki. Realizacja tego postulatu nie należy jednak w żadnym stopniu do zakresu działalności IBL i wymaga ze strony właściwych czynników rewizji istniejącego stanu rzeczy oraz reorganizacji pewnych instytucji i warunków paraliżujących ukazywanie się w porę odpowiednich książek, a co za tym idzie: właściwego rozwoju — poprzez szerokie udostępnienie — prac naukowobadawczych.

Irena Kucharska

O PRACY KOMISJI NAUKOWEJ OBCHODU ROKU MICKIEWICZOWSKIEGO PAN

Obchód stulecia śmierci Adama Mickiewicza wypadł w roku, w którym w kraju dokonywaliśmy obrachunków minionego dziesięciolecia Polski Ludowej, a na całym świecie potężną falą wzbierały coraz mocniej dążenia narodów do pokoju. Realizacja uchwały Światowej Rady Pokoju, ogłaszającej rok 1955 Rokiem Mickiewiczowskim, zbiegła się z odprężeniem w stosunkach

² W *Monitorze Polskim* z 20 II 1956 ukazało się uzupełniające zarządzenie prezesa CUW, częściowo regulujące honoraria za prace naukowe.

międzynarodowych, z nastrojami i tendencjami, które określa się często symbolem „ducha Genewy“.

Uroczystości jubileuszowe w różnych krajach przebiegały odmiennie. Za granicą miały one przeważnie charakter manifestacji politycznych i kulturalnych, u nas, w kraju, zasięg poczynań związanych z tak wielką datą w dziejach naszej kultury musiał odpowiadać aktualnym potrzebom naszego socjalistycznego budownictwa.

4 lutego 1954 Rada Kultury i Sztuki poświęciła specjalne plenum przedyskutowaniu założeń programowych obchodu Roku Mickiewiczowskiego i ustaliła najważniejsze postulaty organizacyjne. Założenia programowe obowiązywały, jako podstawy działalności, wszystkie agendy Egzekutywy Ogólnokrajowego Komitetu Obchodu Roku Mickiewiczowskiego¹, a wśród nich także Komisję Naukową, której skład personalny ustalił Sekretariat Naukowy Prezydium Polskiej Akademii Nauk².

Nie podobna dokonywać podsumowań czy oceny przebiegu poszczególnych prac Komitetu Obchodu Roku Mickiewiczowskiego bez konfrontacji z tymi założeniami. Mimo że dotyczą one całości prac Egzekutywy, należy je tu przypomnieć, gdyż one to wyznaczyły również kierunek i zasięg prac naukowych. Założenia te uchwalono w następującym brzmieniu:

„1. Rok Mickiewiczowski powinien ukazać na tle okresu walk narodowo-wyzwoleńczych w Polsce i ruchów wolnościowych w Europie wielki wkład Adama Mickiewicza w rozwój świadomości narodowej i ideologii postępu, oraz twórczy wkład do literatury polskiej, który przez swe wartości głęboko humanistyczne i internacjonalne wzbogacił dorobek kultury światowej.

„2. Rok Mickiewiczowski winien być obchodzony pod hasłem pogłębienia i upowszechnienia w świadomości społeczeństwa wiedzy o okresie polskich walk narodowo-wyzwoleńczych, z ukazaniem wielkości i roli Mickiewicza, żarliwego patrioty i bojownika postępu, czołowego poety i rewolucjonisty epoki walk narodowo-wyzwoleńczych i dążeń rewolucyjnych całej Europy pierwszej połowy XIX wieku, twórcy nowoczesnej literatury polskiej i genialnego artysty narodowego, nierozzerwalnie związanego z ludem pracującym.

„3. Rok Mickiewiczowski powinien przyczynić się do dalszego szerzenia wśród postępowej ludzkości wiedzy o doniosłym znaczeniu polskich walk narodowo-wyzwoleńczych w dziejach Europy, ze szczególnym uwzględnieniem postaci Mickiewicza, poety, wielkiego patrioty i wielkiego internacjonalisty, który wniósł do kultury ogólnoludzkiej trwały wkład artystyczny i którego dzieła służą dziś idei przyjaźni i braterstwa między narodami, idei walk o wolność narodową i społeczną.

„4. Rok Mickiewiczowski winien wzmóc badawcze prace nad okresem walk narodowo-wyzwoleńczych, chronologicznie pokrywającym się niemal

¹ Ogólnokrajowy Komitet Obchodu Roku Mickiewiczowskiego ukonstytuował się 21 II 1955 pod przewodnictwem Aleksandra Zawadzkiego, przewodniczącego Rady Państwa. Egzekutywa Komitetu działała pod kierunkiem ministra Włodzimierza Sokorskiego.

² Uchwałą z 9 III 1954. Przewodniczącym Komisji Naukowej został prof. dr Kazimierz Wyka, sekretarzem naukowym — mgr Jadwiga Rużyłowska.

z datami życia i działalności Mickiewicza, winien przyczynić się do likwidacji fałszywych legend i poglądów, ustalonych przez burżuazyjną historiografię, winien w oparciu o naukę marksistowską zaktywizować badania dla ukazania wybitnej roli Mickiewicza jako ideologa i działacza tej epoki, i twórcy, którego sztuka poetycka była szczytowym osiągnięciem polskiego romantyzmu“³.

Przed naukami społecznymi postawiono więc zadania ogromne: zbadanie na nowo nie tylko twórczości i życia poety, ale całej epoki, w której żył, to jest okresu polskich walk narodowo-wyzwoleńczych w ich związkach z historią innych narodów.

Zadanie to zostało postawione w momencie, w którym rozwój nauk społecznych w Polsce szczególnie domagał się zwiększenia zainteresowań latami pierwszej połowy XIX wieku.

Prace zespołowe nad przebudową nauk humanistycznych, zainicjowane przygotowaniem do Pierwszego Kongresu Nauki Polskiej, przyniosły już nowe widzenie trwałych wartości okresu Oświecenia⁴ i Odrodzenia⁵, dały obraz rozwoju społecznego tych okresów oparty o materialistyczne założenia badawcze. Okres romantyzmu, to jest okres walk narodowo-wyzwoleńczych, czekał wciąż na badaczy, którzy podjęliby nad jego problematyką prace o charakterze kompleksowym, wyjaśniliby centralne zagadnienia okresu, ważne dla wyboru tradycji narodowych służących współczesnemu życiu.

Obchód Roku Mickiewiczowskiego przyniósł nie tylko dobrą ku temu okazję, ale — jak wynika to z wyżej cytowanych założeń programowych — nałożył na dyscypliny historyczne obowiązek podjęcia badań zespołowych nie wyłącznie nad dziełem i działalnością Mickiewicza, lecz także nad całą jego epoką.

Powołana do życia Komisja Naukowa Obchodu Roku Mickiewiczowskiego opracowała plan badań, który miał spełnić to zadanie. W zaplanowaniu odpowiednich prac współpracownicy przedstawiciele instytutów i komitetów naukowych PAN, dążąc do skoncentrowania wysiłku badawczego wokół węzłowych problemów okresu i twórczości Mickiewicza, do stworzenia centralnego planu badawczego w oparciu o Polską Akademię Nauk.

Plan ten objął ponad 80 prac i został podany do publicznej wiadomości w *Nauce Polskiej*⁶. Realizacja jego dokonywała się poprzez prace odpowiednich sekcji, a mianowicie: Sekcji Historii i Historii Filozofii (pod kierunkiem prof. W. Kuli), Sekcji Historii Literatury Polskiej i Języka (pod kierunkiem prof. prof. K. Wyki i Z. Klemensiewicza), Sekcji Historii Literatur Obcych (pod kierunkiem prof. A. Zajączkowskiego) i Sekcji Historii Sztuki (pod kierunkiem prof. J. Starzyńskiego).

Zadaniem poszczególnych sekcji było przygotowanie ogólnokrajowych konferencji i doprowadzenie do przedyskutowania najważniejszych przy-

³ Z protokołu posiedzenia Komitetu Obchodu Roku Mickiewiczowskiego z 21 II 1955.

⁴ Sesja naukowa w końcu roku 1951.

⁵ Sesja naukowa PAN w październiku 1953.

⁶ K. Wyka, *O planie prac naukowobadawczych Roku Mickiewiczowskiego*. *Nauka Polska*, III, 1955, nr 1, s. 133.

należnych do niej zagadnień okresu. Najpierw przewidziano konferencję historyków i historyków filozofii (w czerwcu 1955), następnie konferencję historyków sztuki (listopad 1955), a wreszcie sesję historyków literatury polskiej i języka (grudzień 1955) — jako podsumowanie ogólnego dorobku naukowego Roku Mickiewiczowskiego. Inne zadanie wyznaczono Sekcji Literatur Obcych. Prace tej sekcji miały przede wszystkim charakter uzupełniający i poszerzający problematykę sekcji pozostałych — o perspektywy i zagadnienia kultury ogólnoeuropejskiej.

Tok przygotowań poszczególnych ogólnokrajowych konferencji był następujący: najpierw dyskusje wstępne, o charakterze wewnętrznym czysto roboczym, nad konspektami prac, następnie dyskusje w poszerzonych zespołach nad pierwszymi redakcjami prac. Dążąc do stałej konfrontacji wyników badań nie tylko poszczególnych autorów, ale także i poszczególnych sekcji, Sekretariat Naukowy Komisji organizował dyskusje robocze o charakterze międzysekcyjnym. Najważniejsze z nich poruszały zagadnienia: 1) kształtowania się kapitalizmu w Polsce (referat prof. W. Kuli), 2) reakcji mesjanistycznej i katolickiej w Polsce poł. XIX w. (dyskusja nad artykułem prof. T. Krońskiego⁷), 3) realizmu romantycznego (zagaił prof. prof. S. Żółkiewski i M. Zurowski⁸).

Osobne miejsce w toku prac przygotowawczych zajęła konferencja robocza Sekcji Historii Literatury Polskiej i Języka, która odbyła się w dniach 17—19 października 1955 w Krakowie. Była to pierwsza robocza konfrontacja wyników badań językoznawców i historyków literatury nad tym samym materiałem, tj. nad utworami Mickiewicza. Konfrontacja ta dla obu stron wypadła bardzo pozytywnie i zacieśniła z dużym pożytkiem dla dalszych badań współpracę między polonistami obu specjalności.

Wszystkie sekcje odbyły ogółem 37 zebrań przygotowawczych dyskusyjnych (nie licząc konferencji ogólnokrajowych).

Autorzy przygotowujących prac korzystali z pomocy materiałowej organizowanej przez Sekretariat Naukowy Komisji. W razie potrzeby Sekretariat sprowadzał mikrofilmy⁹ i książki z zagranicy, zlecał wykonanie odpowiednich kwerend bibliotecznych i archiwalnych, czynił starania o wyjazdy za granicę, zamawiał opracowywanie pomocniczych prac materiałowych.

Komisja Naukowa przywiązywała szczególne znaczenie do poszukiwań materiałowych. Doceniając wagę badań nad pobytem Mickiewicza w Rosji, Komisja Naukowa delegowała do ZSRR doc. S. Fiszmana w celu przeprowadzenia poszukiwań archiwalnych. W czasie od 6 IX do 14 XI 1954 doc. Fiszman zapoznał się z wieloma tamtejszymi zbiorami archiwalnymi i dokonał wielu cennych odkryć¹⁰. Dla bliższego poznania związków ruchu dekabrystów

⁷ J. Rużyło-Pawłowska, „Reakcja mesjanistyczna i katolicka w Polsce poł. XIX w.” Dyskusja na temat artykułu prof. Tadeusza Krońskiego. Pamiętnik Literacki, XLVI, 1955, z. 1.

⁸ A. Witkowska, *Dyskusja nad problemem realizmu romantycznego*. Tamże, z. 2.

⁹ M. in. sprowadzono mikrofilm kompletu numerów *Trybuny Ludów* i współczesnej postępowej prasy francuskiej.

¹⁰ Pamiętnik Literacki, XLVI, 1955, z. 1.

z polskim ruchem rewolucyjnym — we wrześniu 1955 Komisja Naukowa delegowała do ZSRR prof. R. Gerbera, autora pracy *Rewolucyjny ruch rosyjski a walka wyzwolenicza narodu polskiego*, dyskutowanej m. in. na ogólnej konferencji historyków w czerwcu 1955. Prof. Gerber w porozumieniu z Komisją Naukową przygotowuje na ten temat większe studium.

Ogólnokrajowe konferencje naukowe Roku Mickiewiczowskiego stanowiły z jednej strony — prezentację naukowych wyników prac Komisji Naukowej, z drugiej — były aktami mobilizacji jak najszerzych kręgów specjalistów do udziału w badaniach nad pierwszą poł. XIX wieku.

Odsyłając czytelników niniejszego do szczegółowych sprawozdań omawiających konferencję historyków i historyków filozofii¹¹ oraz historyków sztuki¹² i sesję historyków literatury polskiej i języka¹³, na tym miejscu pragniemy dokonać sumarycznej oceny wysiłku organizacyjno-naukowego, jakiego były one owocem.

Pierwsza z konferencji objęła swoim programem 20 referatów¹⁴. W czasie obrad przedyskutowano problematykę kształtowania się bazy polskiego narodu burżuazyjnego¹⁵, zespół problemów dotyczących polskich walk narodowo-wyzwolenicznych i zagadnienia rewolucji agrarnej¹⁶, działalności Mickiewicza jako polityka¹⁷ (niestety, bez omówienia okresu redagowania Trybuny

¹¹ R. Dyoniziak, S. Kowalska, H. Skrobiszewska, *Konferencja Mickiewiczowska historyków i historyków filozofii*. Kwartalnik Historyczny, LXII, 1955, nr 4/5, s. 285—302. — S. Kieniewicz. *O Sesji Historycznej Roku Mickiewiczowskiego*. Pamiętnik Literacki, XLVII, 1956, Zeszyt Mickiewiczowski, s. 456—468.

¹² J. Starzyński, *Mickiewiczowska sesja historyków sztuki*. Przegląd Kulturalny, IV, 1955, nr 47.

¹³ J. Rużyło-Pawłowska, *Sesja Historyków Literatury i Języka poświęcona twórczości A. Mickiewicza*. Polonistyka, IX, 1956, nr 1, s. 63—76. — Z. Żabicki, *Po Sesji Mickiewiczowskiej*. Nowa Kultura, VII, 1956, nr 10, s. 6; nr 11, s. 6.

¹⁴ Referaty (o łącznej objętości ok. 90 ark.) powielono jako Materiały Dyskusyjne Komisji Naukowej Obchodu Roku Mickiewicza PAN.

¹⁵ Referaty: 1) S. Śreniowski, *Uwłaszczenie chłopów w Polsce*. — 2) N. Gąsiorowska, *Kształtowanie się klasy robotniczej*. — 3) R. Kołodziejczyk, *Kształtowanie się burżuazji*. — 4) W. Kula, *Kształtowanie się kapitalizmu w Polsce*.

¹⁶ Referaty: 1) S. Kieniewicz, *Kwestia agrarna w Polsce XVIII i XIX wieku*. — 2) E. Halicz, *Rola nurtu plebejskiego w powstaniach polskich XIX wieku*. — 3) H. Jabłoński, *Międzynarodowe znaczenie polskich walk narodowo-wyzwolenicznych*. — 4) R. Gerber, *Rewolucyjny ruch rosyjski a walka wyzwolenicza narodu polskiego*. — 5) K. Piwarski, *Kuria rzymska a polski ruch narodowo-wyzwoleniczny*. — 6) J. Dutkiewicz, *Wewnętrzne dzieje powstania listopadowego*.

¹⁷ Referaty: 1) S. Kieniewicz, *Legion Mickiewicza. 1848—1849*. — 2) H. Batowski, *Mickiewicza misja naukowo-literacka w roku 1855*. — 3) J. Reychman, *Działalność Mickiewicza w czasie wojny krymskiej*. — 4) J. Danielewicz, *Mickiewicz w ogniu polemik emigracyjnych. 1832—1855*.

Ludów), wreszcie szereg centralnych spraw z zakresu historii rozwoju myśli filozoficznej okresu¹⁸.

Dyskusja ta wykraczała często poza tezy przedstawionych referatów, włączała bowiem w swoją orbitę także aktualne polemiki naukowe, jakie toczyły się w prasie naukowej lat 1954—1955 na tematy kryteriów postępowości i zagadnień związanych z dialektyką historycznej roli liberalizmu.

Całość obrad konferencji dała szeroki obraz uwarunkowań historycznych i wzajemnych zależności podstawowych procesów rozwoju społecznego w Polsce pierwszej poł. XIX wieku.

Druża ogólnokrajowa konferencja naukowa Roku Mickiewiczowskiego podjęła problematykę romantyzmu w sztuce. Program jej objął 13 prac¹⁹, a obradom towarzyszyła żywa ilustracja w formie zorganizowanej w Muzeum Narodowym wystawy rysunków, grafiki i akwarel sztuki polskiej i obcej okresu romantyzmu²⁰, oraz w postaci przykładów muzycznych wykonywanych na fortepianie w czasie omawiania utworów Chopina. Trzydniowe obrady (7—9 XI) toczyły się wokół następujących najważniejszych zagadnień: związków sztuki polskiego romantyzmu z rozwojem współczesnej sztuki europejskiej²¹, zagadnień ogólnego rozwoju rodzimej sztuki romantycznej²² oraz działalności artystycznej najwybitniejszych twórców polskiego romantyzmu w plastyce i muzyce, tj. Piotra Michałowskiego i Fryderyka Chopina²³,

¹⁸ Referaty: 1) B. Baczeko, *Drogi kształtowania się światopoglądu w polskiej demokratycznej myśli społecznej połowy XIX wieku.* — 2) J. Szacki, *Z historii ideologii szlacheckich rewolucjonistów lat dwudziestych.* — 3) A. Sikora, *Socjalizm utopijny Mickiewicza w „Trybunie Ludów“.* — 4) A. Śladkowska, *Rozwój ideologiczny Edwarda Dembowskiego.* — 5) H. Temkin, *Socjalizm utopijny gromad Ludu Polskiego.* — 6) C. Bobińska, *Ideologia rewolucyjnych demokratów lat sześćdziesiątych.*

¹⁹ Referaty (o łącznej objętości ok. 50 ark.) powielono jako Materiały Dyskusyjne Komisji Naukowej Obchodu Roku Mickiewicza PAN.

²⁰ Specjalny katalog tej wystawy został przygotowany przez pracownice Muzeum Narodowego, mgr Marię Suchodolską i Marię Mrozińską, ze wskazaniem dokładnej proveniencji każdego z eksponatów.

²¹ Referaty: 1) J. Starzyński, *Przemiany malarstwa europejskiego od romantyzmu do realizmu.* — 2) W. Molé, *Podstawy i tendencje romantyzmu w sztukach plastycznych.* — 3) S. Łobaczewska, *Wkład Chopina do romantyzmu europejskiego.*

²² Referaty: 1) K. Piwocki, *Rozwój badań nad sztuką narodową i zagadnieniem starożytnictwa w okresie romantyzmu.* — 2) S. Morawski (przy współpracy J. Zanozińskiego), *Program sztuki narodowej w krytyce i teorii artystycznej z lat 1830—1860.* — 3) M. Porębski, *Polskie malarstwo historyczne doby romantyzmu a rozwój historycznej świadomości narodu.* — 4) T. Strumiłło, *Sentymentalizm jako wstępna faza romantyzmu w muzyce polskiej.* — 5) W. Tatariewicz i D. Kaczmarzyk, *Zmaganie się romantyzmu z klasycyzmem w rzeźbie polskiej.*

²³ Referaty: 1) T. Dobrowolski, *Twórczość malarska Piotra Michałowskiego.* — 2) Z. Lissa, *Problemy stylu narodowego twórczości Chopina.* — 3) J. Chomiński, *Mistrzostwo kompozytorskie Chopina.*

wreszcie zagadnień inspiracji dzieł Mickiewicza w zakresie koncepcji scenicznych jego utworów oraz muzyki do jego słów²⁴.

Bogaty plon prac i dyskusji tej konferencji stał się cennym i poważnym zaczątkiem badań nad sztuką polskiego romantyzmu. Przyniósł on nie tylko nowe osiągnięcia materiałowe (w zakresie badań nad starożytnictwem, rzeźbą, muzyką preromantyczną, warsztatem malarskim Michałowskiego i in.), ale także ważne zdobycze metodologiczne (uściślenie podstawowych pojęć, takich jak np. „romantyzm“ i „ludowość“, przedyskutowanie kryteriów stylu narodowego i in.). Konferencja pokazała w sposób nowatorski zespół faktów i elementów świadomości społecznej, który musiał być także udziałem Mickiewicza, pomogła zrozumieć, jak twórca *Dziadów* w kategoriach estetycznych widział otaczające go życie.

Ostatni etap pracy Komisji Naukowej Roku Mickiewicza to sesja historyków literatury polskiej i języka (5—8 grudnia 1955).

Program sesji objął 31 prac²⁵. Czterodniowe, pełne żywej dyskusji obrady toczyły się nad referatami, które dają się ująć w następujące grupy: 1) problematyka edytorska dzieł Mickiewicza²⁶, 2) problematyka historycznoliteracka twórczości poety²⁷, 3) zagadnienia języka jego dzieł zarówno w sensie sztuki, jak i językoznawczym²⁸, 4) wybrane podstawowe zagadnienia epoki

²⁴ Referaty: 1) T. Sivert, *Mickiewicz na scenie*. — 2) J. Prosnak, *Ze studiów nad twórczością muzyczną do słów Mickiewicza*.

²⁵ Większość referatów (o łącznej objętości ok. 75 ark.) powielono jako Materiały Dyskusyjne Komisji Naukowej Obchodu Roku Mickiewicza PAN, pozostałe (ok. 35 ark.) przedstawiono do druku w serii Z Prac Dyskusyjnych Komisji Naukowej Obchodu Roku Mickiewiczowskiego.

²⁶ Referaty: 1) L. Płoszewski, *O Wydaniu Narodowym „Dzieł“ Mickiewicza*. — 2) J. Krzyżanowski, *Na marginesie Wydania Jubileuszowego „Dzieł“ Mickiewicza*. — 3) J. Kleiner, *Rekonstrukcja dalszego ciągu „Konfederatów barskich“*. — 4) K. Górski, *Pisownia autoryzowanych wydań dzieł Mickiewicza do r. 1829 — jako wskaźnik tekstologiczny*.

²⁷ Referaty: 1) A. Witkowska, *Filomatyzm Mickiewicza*. — 2) M. Żmigrodzka, *Podstawowe cechy Mickiewiczowskiej ballady*. — 3) M. Janion, *Tragizm „Konrada Wallenroda“*. — 4) S. Fiszman, *Z problematyki pobytu Mickiewicza w Rosji*. — 5) S. Pigoń, *Pierwszy zawiązek III cz. „Dziadów“*. — 6) S. Treugutt, *„Dziady“ drezdeńskie*. — 7) S. Sandler, *Reduta Ordon*. — 8) K. Wyka, *O formie prawdziwej „Pana Tadeusza“*. — 9) Z. Stefanowska, *Katechizm pielgrzymstwa polskiego*. — 10) J. Krzyżanowski, *O ludowości Mickiewicza*.

²⁸ Referaty: 1) Z. Klemensiewicz, *Mickiewicz w dziejach języka polskiego*. — 2) S. Urbańczyk, *Językoznawstwo polskie pierwszej połowy XIX wieku*. — 3) S. Hrabec, *Różnice językowe między rękopisami a drukami Mickiewiczowskimi*. — 4) T. Skubalanka, *Nowotwory językowe Mickiewicza wobec teorii i praktyki Oświecenia i romantyzmu*. — 5) H. Turcka, *Prowincjonalizmy językowe „Pana Tadeusza“*. — 6) Taż, *Słownictwo opisów przyrody w „Panu Tadeuszu“ wobec tradycji Oświecenia i pseudo-klasycyzmu*. — 7) H. Cieślíkowa, H. Misz i T. Skubalanka, *Praca*

ważne dla centralnych problemów interpretacyjnych twórczości Mickiewicza²⁹ i niektóre związki twórczości poety z ogólnoeuropejską literaturą³⁰.

Sesja ta korzystała z dorobku obu poprzednich konferencji i stanowiła manifestację naukową na miarę możliwości rozwojowych, jakie stworzyła przed mickiewiczologami Polska Ludowa. Wystarczy wskazać na rozmach badań nad językiem poety, które stały się możliwe dzięki istnieniu pracowni *Słownika języka Mickiewicza*.

Przygotowanie wszystkich trzech ogólnokrajowych konferencji wymagało ogromnej mobilizacji pracowników nauki.

Objęła ona nie tylko autorów prac, ale także wielu pracowników naukowych wykonujących prace pomocnicze (kwerendy, opracowania materiałowe, kartoteki itp.), a także licznych uczestników obrad, którzy otrzymując powielone materiały dyskusyjne czuli się zobowiązani do ich czytania, do aktywnego udziału w dyskusjach. Na obrady zapraszani byli wszyscy pracownicy nauki dyscyplin historycznych z uniwersytetów, z zakładów i instytutów PAN, pracownicy działów naukowych muzeów, bibliotek i archiwów. W sesji historyków literatury polskiej i języka udział brali również liczni przedstawiciele PWSP, nauczycielstwa, Towarzystwa Wiedzy Powszechnej i Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza.

W trosce o jak najszersze rozpowszechnienie wyników prac Komisja Naukowa zainicjowała wydanie swoich prac w serii pt. *Z Prac Dyskusyjnych Komisji Naukowej Obchodu Roku Mickiewiczowskiego PAN*³¹, a prace powielane w serii *Materiały Dyskusyjne Komisji* rozsyłane były do wszystkich bibliotek naukowych w kraju.

*

Zakres prac organizacyjno-naukowych Komisji nie ograniczał się jednak tylko do przygotowywania konferencji naukowych i publikowania prac, jakkolwiek to było jej najważniejszym roboczym zadaniem. Komisja podejmo-

Mickiewicza nad językiem „Pana Tadeusza“ — na podstawie autografów. — 8) F. Peplowski, Słownictwo i frazeologia w publicystyce Mickiewicza. — 9) M. R. Mayenowa, Mickiewicz a tradycje stylistyczne. — 10) M. Dłuska, Mickiewicz a polskie tradycje wersyfikacyjne.

²⁹ Referaty: 1) N. Assorodobraj, *Założenia teoretyczne historiografii Lelewela. — 2) T. Kroński, Koncepcje filozoficzne mesjanistów polskich w połowie XIX wieku. — 3) M. Żurowski, Z problemów romantyzmu zachodnio-europejskiego.*

³⁰ Referaty: 1) Z. Szymdtowa, *Mickiewicz jako tłumacz literatur zachodnio-europejskich. — 2) A. Zajączkowski, Orient jako źródło inspiracji w literaturze romantycznej doby mickiewiczowskiej. — 3) J. Reychman, Zainteresowania orientalistyczne w środowisku mickiewiczowskim w Wilnie i Petersburgu. — 4) S. Strelcyn i F. Kupfer, Mickiewicz w przekładach hebrajskich.*

³¹ Ukazały się następujące pozycje: 1) W. Kula, *Kształtowanie się kapitalizmu w Polsce*. Warszawa 1955. PWN. — 2) S. Kieniewicz, *Legion Mickiewicza. 1848—1849*. Warszawa 1955. PWN. — 3) K. Piwarski, *Kuria*

wała także inicjatywę w różnych innych sprawach wymagających ingerencji naukowo-organizacyjnej dla poszerzenia wiedzy o poecie. Należy tu wymienić podjęte starania o doprowadzenie do publikacji wykładów lozańskich w opracowaniu J. Kowalskiego, przygotowanie nowej pracy o antyku Mickiewicza przez prof. T. Sinkę, konsultacje i współpracę z wydawnictwami, a przede wszystkim poczynania w kierunku badań nad recepcją dzieł Mickiewicza.

Jak powszechnie wiadomo, rok 1955 był okresem szerokiej dyskusji prawowej o sytuacji w naukach humanistycznych, w toku której nawoływano do silniejszego wiązania badań naukowych ze współczesnością. Słuszny ten postulat spełniały w znacznym stopniu prace naukowobadawcze Komisji przez konsekwentne dążenie do takiego poznania dziedzictwa okresu romantyzmu i twórczości Mickiewicza, które służyłoby teraźniejszości, wzbogacało nasze życie trwałymi wartościami burzliwych lat pierwszej poł. XIX wieku. Badania nad recepcją dzieł Mickiewicza przez współczesnego czytelnika należą do badań czytelnictwa i innych form życia społecznego wymagających metod specjalnych (ankiet, statystyk itd.), nie wchodzących bezpośrednio w zakres badań podstawowych dyscyplin historycznych.

Problematyka recepcji twórczości wielkiego poety nie wyczerpuje się oczywiście ani w tak ogólnych zadaniach, o których wyżej mowa, ani też w badaniu czytelnictwa. Ustalając jednak ściśle przedmiot badań Komisja Naukowa musiała jednocześnie przyjąć rygory i co do ich zakresu. Powiązanie ze współczesnością zostało więc dokonane w sposób naukowo najbardziej odpowiedzialny.

Inaczej przedstawiała się sprawa recepcji dzieł Mickiewicza w obcych krajach. Tu bowiem problem jest bardziej jednoznaczny, a setna rocznica śmierci poety stworzyła ku temu niepowtarzalną okazję.

Jak wynika z problematyki odbytych konferencji, stosunkowo słabo reprezentowane były w ich przebiegu związki twórczości Mickiewicza z literaturą i myślą innych narodów. Stan ten jest jednak wynikiem nie tylko

rzymska a polski ruch narodowo-wyzwoleńczy. Warszawa 1955. PWN. — 4) H. Jabłoński, *Międzynarodowe znaczenie polskich walk narodowo-wyzwoleńczych.* Warszawa 1955. PWN. — 5) K. Wyka, *O formie prawdziwej „Pana Tadeusza“.* Warszawa 1955. PIW. — 6) Z. Stefanowska, *Katechizm pielgrzymstwa polskiego.* Warszawa 1955. PIW. — 7) Z. Szmydłowa, *Mickiewicz jako tłumacz literatur zachodnio-europejskich.* Warszawa 1955. PIW. — 8) A. Zajączkowski, *Orient jako źródło inspiracji w literaturze romantycznej doby mickiewiczowskiej.* Warszawa 1955. PIW. — 9) M. Dłuska, *O wersyfikacji A. Mickiewicza.* Warszawa 1955. PIW. — 10) S. Strelcyn i F. Kupfer, *Mickiewicz w przekładach hebrajskich.* Wrocław 1955. Ossolineum. — 11) J. Magnuszewski, *Mickiewicz wśród Słowaków.* Wrocław 1956. Ossolineum. — 12) S. Fiszman, *Mickiewicz w Rosji.* Warszawa 1956. PIW. — 13) H. Bałowski, *Mickiewicz jako badacz Słowiańszczyzny.* Wrocław 1956. Ossolineum.

W druku znajdują się: 1) S. Śreniowski, *Uwłaszczenie chłopów w Polsce.* PWN. — 2) C. Bobińska, *Ideologia rewolucyjnych demokratów lat sześćdziesiątych.* PWN. — 3) T. Sivert, *Mickiewicz na scenie.* PIW.

słabości odpowiednich dyscyplin w Polsce, ale także wyrazem świadomego zamierzenia organizacyjnego, postulującego wyniki badawcze w tym zakresie jako plon międzynarodowej sesji naukowej Polskiej Akademii Nauk (kwiecień 1956). Niemniej jednak Komisja Naukowa nie rezygnowała z podejmowania inicjatywy prowadzącej do badań nad recepcją Mickiewicza w innych krajach. Licząc się z faktem, że baza materiałowa dla tego typu prac znajduje się z konieczności poza Polską, Komisja musiała ograniczyć tu działalność co najwyżej do odpowiednich sugestii i inspiracji.

Z natury rzeczy najłatwiejsze stało się nawiązanie współpracy naukowej w tym zakresie z zaprzyjaźnionymi krajami demokracji ludowych i ZSRR. Tak więc z inicjatywy Komisji a wspólnym wysiłkiem Polskiej Akademii Nauk i Czechosłowackiej Akademii Nauk przygotowuje się publikacja o przekładach dzieł Mickiewicza (wraz z pełną bibliografią) na język czeski.

Latem 1955 Komisja Naukowa delegowała doc. J. Magnuszewskiego do Czechosłowacji dla przeprowadzenia poszukiwań materiałowych do pracy *Mickiewicz wśród Słowaków*³². Z inspiracji Komisji — Bułgarski Instytut Bibliograficzny opracował pełną bibliografię przekładów dzieł Mickiewicza na język bułgarski, a Instytut Łużycki w Budziszynie wydał specjalny numer swego pisma zawierający wszystkie przekłady utworów Mickiewicza na język łużycki³³.

Wielkie znaczenie dla historii wspólnych tradycji kulturalnych Polski i narodów Związku Radzieckiego będzie miała pełna bibliografia przekładów wszystkich utworów Mickiewicza na języki narodów ZSRR. Komisja Naukowa podjęła inicjatywę przygotowania wspólnej publikacji polsko-radzieckiej, która zawierałaby — prócz bibliografii opracowanej przez stronę radziecką — studia przygotowane przez stronę polską. Prace są w toku.

Perspektywa międzynarodowej sesji naukowej zobowiązywała Komisję do korzystania ze wszystkich nadarzających się okazji kontaktu ze sławistami poza granicami Polski.

Współpracując z Komisją Zagraniczną (KWKZ) w ramach Egzekutywy, Komisja Naukowa zaspokajała jej potrzeby w zakresie informacji naukowej, a jednocześnie zdobywała rozeznanie w zasięgu i znaczeniu licznych manifestacji w świecie. Manifestacje te ujawniały często nowych autorów prac o Mickiewiczu, poszerzały znajomość faktów o recepcji poety w różnych krajach.

Wezwanie Światowej Rady Pokoju do uczczenia Mickiewicza w r. 1955 spotkało się w większości krajów z gorącym przyjęciem. Wzrost nastrojów pokojowych sprawił, że uroczystości jubileuszowe, publikacje, przekłady dzieł ukazywały się nadspodziewanie licznie. Trzeba przyznać, że Komisja Naukowa nie przewidziała w swoim planie możliwości wykorzystania tej żywiołowej aktywności na potrzeby polskiej mickiewiczologii. Czy wyniknęły stąd jakieś szkody, trudno to dziś z całą pewnością przesądzać.

³² Praca ta została opublikowana wraz z pełną bibliografią przekładów słowackich (dokonanych przez Józefa Bańsky'ego) w serii: *Z Prac Dyskusyjnych Komisji Naukowej Obchodu Roku Mickiewicza w PAN*. Wrocław 1956. Ossolineum.

³³ *Rozhled*, 1955, nr 11. Omówienie przekładów dał tu Paweł Nowotny.

Ważnym wydarzeniem o znaczeniu międzynarodowym była uchwała UNESCO o wydaniu książki mickiewiczowskiej³⁴. Przewodniczący Komisji Naukowej, prof. K. Wyka, brał ze strony polskiej czynny udział w jej redagowaniu.

*

Podsumowując działalność Komisji Naukowej Roku Mickiewiczowskiego należałoby dać odpowiedź na pytania: czy prace Komisji spełniły zadanie, jakie zostało przed nią postawione, i czy wyrażają one dalszy postęp w rozwoju nauk humanistycznych?

Pozytywna odpowiedź na oba pytania wiąże się w dużym stopniu ze słusznością i celowością przyjętego przez Komisję planu pracy, który powinien być punktem wyjścia do sumarycznej oceny jej działalności.

Jak już wyżej powiedziano, plan pracy Komisji był opublikowany w intencji wywołania publicznej dyskusji. Wypowiedzi dyskusyjne jednak nie napłynęły i plan ten w toku realizacji uległ nieznacznym tylko poprawkom³⁵.

Trzeba wyraźnie powiedzieć, że plan ten pod wieloma względami można już dzisiaj słusznie krytykować. Widoczne jest w nim jeszcze obciążenie etapu lat 1952—1953, tj. ekonomizmu i dogmatyzmu, a także nieśmiałość i nieporadność w formułowaniu problematyki badań nad sztuką w sztukach i w literaturze.

Będąc odbiciem aktualnego stanu nauk humanistycznych i stopnia opanowania metody materializmu historycznego, plan ten pozwolił jednak na pełną realizację zadań naukowych Roku Mickiewiczowskiego. Jak dowodzą powielone i opublikowane prace, wiedza nasza o romantyzmie i Mickiewiczu została poszerzona, metodę badań w dużym stopniu wydoskonalono. W badaniach marksistowskich nad twórczością poety i okresem walk narodowo-wyzwoleńczych został zrobiony dobry początek.

Rezygnując tutaj z merytorycznego podsumowania konkretnych wyników badań, trzeba stwierdzić, że realizacja planu pracy Komisji Naukowej metodologicznie przerosła etap wyjściowy, znajdujący swe odbicie jeszcze w planie, o czym mowa wyżej; wystarczy wskazać dorobek prac o języku Mickiewicza, nowe rozumienie zagadnień przełomu romantycznego i realizmu.

Działalność Komisji Naukowej Obchodu Roku Mickiewiczowskiego jest więc niewątpliwie ważnym etapem na drodze doświadczeń badań kompleksowych w naukach społecznych. Przy wszystkich brakach i błędach, jakie na pewno popełniono, zrobiony został ogromny krok naprzód.

Jadwiga Rużyło-Pawłowska

³⁴ Adam Mickiewicz. 1798—1855. *Hommage de l'UNESCO à l'occasion du centième anniversaire de sa mort*. UNESCO (1955).

³⁵ Został on w całości zrealizowany, z wyjątkiem zadań grupy neofilologicznej oraz referatów o politycznej działalności Mickiewicza w latach 1832—1834 i w okresie redagowania *Trybuny Ludów*.